

WIFI Östereich
Wirtschaftskammer

T.E.I. Thessaloniki
Greece

Department of Tourism
Management

UDC 339.732.4
Subject review
Received: 21.02.2006

DJELOVANJE MEĐUNARODNOG MONETARNOG FONDA (MMF) UNUTAR MEĐUNARODNE EKONOMIJE

Ana Vizjak
University of Rijeka, Croatia¹

Sažetak: U drugoj polovici Drugog svjetskog rata, kada se već nazirala vojna pobjeda saveznika, tadašnji vodeći svjetski ekonomisti potaknuli su stvaranje novog svjetskog ekonomskog poretka.

U svezi s tim, na najvišim razinama savezničke koalicije, poduzete su odgovarajuće radnje u cilju pripreme sastanka na vrhu, gdje bi se pokušalo pronaći odgovore na više pitanja o stvaranju novog svjetskog monetarnog sustava. Nakon mnogih međusobnih kontakata, sastanak čelnih ljudi koalicije je i održan u malom gradiću Bretton Woodsu u USA.

Na tom sastanku su prezentirane dvije strategije budućeg svjetskog ekonomskog ustroja. Nakon burnih usaglašavanja prihvaćena je modificirana (usklađena) strategija svjetski poznatog ekonomista Keynesa.

Uz podršku svih prisutnih osnovana je Svjetska banka kao najvažnija svjetska financijska institucija, kojoj je namijenjen cilj praćenje novog svjetskog financijskog ustroja. Tom prilikom kao dio novog sustava osnovana je i financijska organizacija pod nazivom Međunarodni monetarni fond – MMF (International Monetary Fund).

Gljučne riječi: MMF, stvaranje, ustroj, djelovanje, kvote.

Abstract: THE INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF) IN THE INTERNATIONAL ECONOMY. During the second half of World War II, when the military victory of the Allies could already be discerned, the leading world economists of the time initiated the creation of a new economic world order.

At the highest levels of the allied coalition action was taken to arrange a summit meeting which would endeavour to provide answers to a number of issues relating to creating a new world monetary system. Following numerous contacts, the coalition's leading figures met in the small town of Bretton Woods, USA.

Two strategies of the future economic world order were presented at the meeting, and after tumultuous negotiations, the modified (harmonised) strategy of the world-known economist Keynes was accepted.

With the support of all present, the World Bank was established as the most important financial institution, with the aim of monitoring the new financial world order. Also established was a financial organisation called the International Monetary Fund (IMF) as a part of the new system.

Key words: IMF, founding, organisation, activities, quotas.

¹ Ana Vizjak, Ph.D., Assistant Professor, University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management in Opatija, Croatia.

UVOD

Krajem Drugog svjetskog rata, kada je postajalo jasno, da ratni sukobi više ne mogu dugo trajati, ukazala se potreba stvaranja novog svjetskog ekonomskog ustroja nakon svršetka ratnih sukoba, a posebice stvaranja novog međunarodnog financijskog uređenja. Ubrzo su kroz savezničke financijske institucije iznesena dva ekonomska plana, koji su tretirali budući svjetski ekonomski poredak. Autori planova bili su tada najpoznatiji svjetski ekonomisti Keynes i White, koji su javnosti ponudili nacрте planova o budućem Međunarodnom upravljanju financijama nakon završetka ratnih sukoba.

Razlika između Keynesova i Whiteovog plana bila je u tumačenju tzv. obračunskih kvota.

Prema Keynesovoj zamisli trebalo je osigurati akreditive fonda na uplaćeni ulog pojedinoj zemlji članici, koji bi se koristio za financiranje njezine bilance plaćanja, dok je prema Whiteu obračunska kvota trebala biti u potpunosti uplaćena pedeset posto u zlatu, a pedeset posto u devizama zemlje članice.

Osnovom ova dva prijedloga donesen je, nakon daljnjih usaglašavanja zajednički plan budućeg sustava, koji je s malim izmjenama primljen na međunarodnoj monetarnoj konferenciji u Bretton Woodsu, koja je trajala od 1. 07. do 22.07. 1944. godine.

Na sastanku u Bretton Woodsu postignut je kompromis, kojim se pokušavalo uskladiti ne samo američki i engleski pristup problemu, nego se pokušavalo povezati staru neučinkovitu koncepciju zlatnog standarda s novim gospodarskim zamislima. Novi je sustav trebao pomoći ostvarivanje veće svjetske gospodarske zaposlenosti i poticati bolju gospodarsku učinkovitost. Takav način ekonomskog djelovanja odražavao je u biti, modificirani i prilagođen novom vremenu zlatno-devizni standard, kojeg je važna osobina bila držanje međunarodnih monetarnih rezervi u zlatu ili dolaru. Na toj osnovi stvorenih rezervi pokrivala bi se nepovoljna financijska situacija kod zemalja koje su ostvarile neravnotežu bilance plaćanja prema inozemstvu, a ako bi neravnoteža bilance plaćanja duže potrajala, tada bi se mogle koristile i druge vrste rezervi, kao i rezerve Međunarodnog monetarnog fonda.

Izmjenom valutnog pariteta tj. devalvacijom ili revalvacijom, uspostavljala bi se uz suglasnost Međunarodnog monetarnog fonda, ravnoteža platne bilance pojedine zemlje članice. Sustav je trebao djelovati na osnovi promjena pariteta i odnosa vrijednosti nacionalnih valuta prema zlatnoj rezervi položenoj u za to uspostavljenoj instituciji odnosno prema dolaru kao svjetskoj konvertibilnoj valuti.

Sustav se trebao koristiti od trenutka kada su suprotnosti između nacionalne i inozemne vrijednosti valuta toliko narasle, da se trebalo primijeniti novi odnos prema ekvivalentu svih valuta - zlatu ili dolaru, odnosno mehanizme kojima bi se uskladilo djelovanje suprotnih sila.²

Tri su važne osobine tog prihvaćenog djelatnog sustava:

1. Na financijskom tržištu uspostavljeni su novi odnosi, te novi zlatno-devizni standard. Svaka zemlja članica, ako želi sudjelovati u svjetskom financijskom sustavu, mora uskladiti vrijednost svoje nacionalne valute prema zlatnom standardu ili američkom dolaru. Uz to svaka zemlja članica mora preuzeti obvezu intervencije na deviznom tržištu, kako se ne bi dopustilo nekontrolirano ponašanje deviznih tečajeva, a na taj način i

---

² Mrkušić, Ž. (1980) Međunarodne financije, Informator, Zagreb, str. 264.

dogovoreni sustav umanjivanja ili rasta tečajeva iznad jedan posto. Na taj se način dogovorenim sustavu osiguravala primjerena stabilnost, što je bila njegova najveća prednost.

2. Dogovoreni zlatno–devizni standard trebao je zamijeniti i otkloniti dotadašnje nedostatke, koje je iskazivao u svojem djelovanju zlatni standard. Najveći nedostatak starog sustava bilo je njegova nefleksibilnost. Da se izbjegnu posljedice konkurentskih devalvacija, koje svjesno poduzimaju pojedine države, svaka nacionalna devalvacija koja bi biti veća od deset posto i trebala bi biti odobrena od Međunarodnog monetarnog fonda.
3. Na sastanku je osnovana Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond – MMF i Međunarodna banka za obnovu i razvoj IBRD.³

Novi svjetski financijski sustav nazvan je Bretton Woodski monetarni sporazum. Sporazum je dobio naziv po mjestu gdje se konferencija održala Bretton Woodsu. Sastanku je nazočilo, prema službenom izvješću 730 sudionika iz 44 države, a skup se održao sredinom 1944. godine. Na sastanku nisu bile prisutne zemlje sila osovine. Zanimljivo je pripomenuti, da je to bio jedan od rijetkih međunarodnih sastanaka kojem je prisustvovalo toliko mnogo najviših predstavnika raznih zemalja svijeta, a u isto vrijeme je sastanak ostavio vrlo slab odjek u javnosti. Ljudi toga vremena nisu u potpunosti razumjeli što se u stvari rješava na tom skupu, a rješavala se u stvari monetarna sudbina budućeg svijeta.

Za uspješno ostvarivanje prihvaćenih zamisli, na sastanku je dogovoreno prenošenje dijela financijske suverenosti pojedinih zemalja članica na novoosnovanu međunarodnu financijsku instituciju. Organizatori sastanka, poučeni posljedicama velike svjetske gospodarske krize, zatim, posebice izraženim protekcionizmom i novo osnovanim monetarnim zonama u vremenu između dva svjetska rata, svjesno su potaknuli liberalizaciju svjetskog gospodarskog sustava uz namjeru uspostave novih pravila ponašanja, primjerene novom sustavu. Nove mjere trebale su u kratkom vremenskom roku potaknuti, razviti i uskladiti slobodno kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi u većem dijelu svijeta.

Ostvarivanje te zamisli trebale su pratiti tri novostvorene međunarodne institucije, za koje su trebala vrijediti Bretton Woodska pravila:

1. Međunarodna organizacija za promicanje trgovine – ITO.
2. Međunarodna banka za obnovu i razvoj – IBRD.
3. Međunarodni monetarni fond – IMF.

Pripremni radovi za rješavanje tog pitanja počeli su tijekom Drugog svjetskog rata, kada je prezentirano nekoliko zamisli o tome, kako bi trebao izgledati poslijeratni svjetski monetarni ustroj. Prezentirano je više zamisli, no, u svim zamislama pitanje zlata različito se tretiralo, a posebno se naglašavalo važnost stabilnog pariteta nacionalnih sredstava plaćanja.

Poznati ekonomist Keynes već je početkom drugog svjetskog rata oko 1941. godine javnosti prezentirao svoje mišljenje o potrebi osnivanja međunarodnog financijskog tijela pod nazivom Međunarodni klirinški savez. Važeća valutna jedinica, koja bi se koristila za transakcije na međunarodnom tržištu kapitala, bila bi obračunska jedinica pod nazivom “bancor”. Prema prvoj varijanti, uspostavljena obračunska jedinica zasnivala bi se na indeksu cijena uspostavljenom na financijskom tržištu. Po drugoj

---

³ Ibidem.

varijanti, važeći indeks cijena ovisio bi o tečaju prema zlatu i drugim nacionalnim valutama postignutim na financijskom tržištu .

Uz Keynesovu zamisao o novom svjetskom financijskom ustroju, postojala je i Whiteova zamisao iz 1943. godine, prema kojoj je zagovarao osnivanje Međunarodnog stabilizacijskog fonda s financijskim sredstvima u iznosu od oko pet milijardi dolara u zlatu, nacionalnim valutama ili vrijednosnim papirima.

Potrebna financijska sredstva sakupile bi zemlje članice svojim kvotnim ulozima, koji bi opet bili prezentirani u određenim postocima u zlatu, nacionalnim valutama i vrijednosnim papirima. Pošto mnoge zemlje nisu bile u mogućnosti uplatiti obvezno učešće u zlatu ili konvertibilnim dolarskim sredstvima, ponudilo bi se mogućnost da te zemlje daju kvotna učešća u nacionalnim valutama. Novčana jedinica, koja bi se koristila pri novčanim transakcijama unutar tog sustava, zvala bi se “unitas”, dok bi joj realna vrijednost iznosila deset dolara.

Na Bretton Woodskom sastanku nijedna od predloženih zamisli nije u potpunosti prihvaćena, već je prihvaćen kompromis postavki izloženih u obadrije zamisli.

Postignutim Sporazumom prihvaćena je zamisao po kojoj su sve nacionalne valute zemalja članica povezane prema američkom dolaru. Preko stabilnog dolara ostvarila se vezanost nacionalnih valuta prema zlatu. Vrijednost cijene zlata određena je na trideset i pet dolara za finu uncu zlata. Za zemlje koje ne ostvare pozitivne platne bilance i dođu u financijske nevolje, dogovorena je mogućnost promjene pariteta nacionalnih valuta uz odgovarajući pravni postupak u slučaju da su oscilacije na tržištu kapitala iznosile plus ili minus jedan posto. Samo u tom slučaju mogle su se izvršiti promjene pariteta nacionalnih valuta bez znanja Međunarodnog monetarnog fonda. U slučaju, da se moraju provoditi veće nacionalne valutne promjene i to do najviše deset posto, trebalo se to izvršiti pod određenim uvjetima i poštovati pri tome određenu proceduru.⁴

Ako su valutne promjene u zemlji članici rasle na postotne veće iznose, sustav je trebao djelovati u cilju smirivanja valutne situacije, a sama zemlja članica, morala je provesti takve gospodarske i financijske mjere, koje bi odobrio Međunarodni monetarni fond.

Odgovornost za djelovanje sustava preuzeo je Međunarodni monetarni fond u okviru raspoloživih financijskih sredstava i uspostavljenih pravila ponašanja. Financijska sredstva za pomoć i sanaciju nesređenih nacionalnih gospodarskih sustava trebala su biti davana u vidu kredita, prava vučenja, okvirnih kredita – stand-by, odnosno tijekom sedamdesetih godina uspostavom novog sustava tzv. posebnim pravima vučenja. Za tu namjenu predviđena su dodatna financijska sredstva formirana od Kluba deseterice, tj. skupine gospodarski najrazvijenijih zemalja svijeta.

Novi sustav pokazao se učinkovit i svjetsko gospodarstvo doživjelo je snažan razvoj. Prema nekim autorima, tijekom cijele gospodarske povijesti nije ostvaren toliko brz i snažan gospodarski razvoj kao u vrijeme djelovanja Bretton Woodskog sporazuma.

Nakon godina uspješnog djelovanja, prvi nesporazumi među zemljama članicama počinju se javljati na prijelazu iz šezdesetih u sedamdesete godine prošlog stoljeća.

Sjedinjene američke države kao glavni nositelj i osiguravatelj financijskog sustava sve teže je održavao sustav od raspada, a održavanje sustava postalo je za

---

⁴ Brkić, L. (1990) Teorije međunarodne ekonomske integracije, Gordon, Zagreb.

američko gospodarstvo preteški teret. Iz tih razloga, početkom sedamdesetih godina u vrijeme svjetske krize izazvane naftnim nesuglasticama s arapskim zemljama, dolazi do prve, a nešto kasnije i do druge devalvacije dolara. Devalvacije dolara potaknule su izbjegavanje pretvaranja dolara u monetarno zlato, te poremetile usklađivanje cijena monetarnog zlata s tržišnom cijenom zlata. To je dovela do raspada Bretton–Woodskog sustava, a da bi svjetske financije djelovale uspostavljen je novi sustav plivajućih valutnih tečajeva, kojim se vrijednost svake nacionalne valute prema drugim nacionalnim valutama uspostavlja na međunarodnim tržištima kapitala.

1. MEĐUNARODNI MONETARNI FOND (MMF) – (International Monetary Fund)

Međunarodni monetarni fond – MMF (International Monetary Fund – IMF), osnovan istovremeno kada i Međunarodna banka za obnovu i razvoj, 27.12.1945. godine.⁵ Međunarodni monetarni fond je uspostavljen kada su predstavnici zemalja članica predali pristupne dokumente svojih zemalja, kojima su potvrdili pristupanje svojih zemalja Bretoon Woodskom monetarnom sporazumu. Fond počinje ostvarivanjem svojih zadataka od trenutka, kada su zemlje članice Fonda uložile preko osamdeset posto potrebnih sredstava od kvotnih učešća. Sjedište i glavni upravni organi Fonda nalaze se u Washingtonu. Tijekom godina članstvu Fonda pristupilo je sto i pedeset zemalja članica, od toga su neke, glede političkih razloga napuštale članstvo, a kasnije se vraćale.

Osnivanju Fonda nazočili su predstavnici četrdeset i četiri zemlja iz svih dijelova svijeta, a najvažnije odluke o osnivanju Međunarodne banke za obnovu i razvoj i Međunarodnog monetarnog fonda razmatrane su i prihvaćene na gospodarskoj konferenciji u Bretoon - Woodsu, malom gradiću u SAD u saveznoj državi New Hampshire u Mount Washington Hotelu. Prilikom osnivanja Fonda postavljeni su i od prisutnih predstavnika zemalja učesnica i prihvaćeni glavni pravci njegovog djelovanja kojima:

- treba unaprijediti međunarodnu monetarnu suradnju,
- olakšati i omogućiti porast međunarodne trgovine,
- stabilizirati valute i spriječiti korištenje instituta devalvacije u korist državnih interesa,
- uklanjati razna devizna ograničenja u cilju uspostave transparentnog međunarodnog sustava plaćanja,
- otklanjati poremećaje nacionalnih bilanca plaćanja pomoću sredstava MMF–a.

1.1. Osnivanje Međunarodnog monetarnog fonda - MMF

Zamisao o uspostavi jedne svjetske institucije toga tipa nastaje u vrijeme kada se vrši preustroj svekolikog svjetskog gospodarskog sustava, jer stanje svjetskog gospodarskog sustava iziskivalo je potrebu za radikalnim promjenama. Usporedo sa stvaranjem uvjeta za osnivanje Međunarodne banke za obnovu i razvoj i Međunarodnog monetarnog fonda, djeluje se prema osnivanje Međunarodne organizacije za trgovinu – ITO – na postavkama Havanske povelje.

---

⁵ Strahinja, D. (2002) Međunarodna ekonomija, EDT, Rijeka.

Prilikom osnivanja MMF-a sastanku su prisustvovali predstavnici najrazvijenijih zemalja Zapada, a u radu su sudjelovali i predstavnici tadašnjeg SSSR-a, kao vojnog saveznika. No, predstavnici SSSR-a, odbili su potpisati dogovoreni sporazum. Predstavnici SSSR-a odbili su sudjelovati u priznanju MMF, formalno odbijajući članstvo pod izlikom neadekvatne visine financijskog učešća koju je svaka zemlja članica trebala uložiti u Fond.⁶

Kasniji razvoj političkih događaja pokazao je, da su u pitanju bila neka druga razmišljanja. Bivša federalna zajednica Jugoslavija, također je bila članica Fonda od njegovog osnivanja. Čehoslovačka i Poljska pristupile su Fondu svršetkom rata, da bi 1948. godine, po nalogu čelnih ljudi tadašnjeg SSSR-a istupile iz Fonda. Takvom politikom sve tadašnje zemlje realsocijalističkog bloka ostale su izvan Fonda.

Tek raspadom realsocijalističkog društvenog uređenja, te zemlje opet su se okrenule Zapadnom gospodarskom ustroju i ubrzo nakon toga, prihvaćene od zemalja tzv. Slobodne Europe, postale članice Fonda. Primjerice, poslije raspada integracije SEV, koja je objedinjavala realsocijalističke gospodarske odnose, članstvu Fonda pristupile su Mađarska, Češka, Slovačka, a uskoro zatim i Kina, dok novostvorena država Rusija nastoji svoje djelovanje približiti djelovanju Fonda.

1.2. Organi upravljanja Međunarodnog monetarnog fonda

Da bi se osiguralo uspješno djelovanje novostvorene financijske organizacije trebalo je ustrojiti i osposobiti upravne i vodeće organe MMF-a.

Glavni upravni organ je Odbor guvernera (Board of Governors), koji donosi sve važnije poslovne i druge odluke. Svaka zemlja članica ima u Fondu svog predstavnika na razini guvernera i njegovog zamjenika koji učestvuju u radu Fonda. Guverneri između sebe biraju predsjednika. Odbor guvernera sastaje se obvezno jedanput godišnje i usko surađuje s Odborom guvernera Svjetske banke. Održavanje sastanaka dogovoreno je na način, da se dva puta, tj. dvije godine, sastanci održavaju u Washingtonu a treći puta u nekoj zemlji izvan USA.

Drugi organ upravljanja je Izvršni odbor (Executive Board), koji ostvaruje izvršne funkcije djelovanja Fonda, a priprema i godišnje izvješće djelovanja Fonda. Izvršni odbor čine 20 izvršnih direktora predstavnika zemalja članica, od tog broja 5 direktora određuju članice koje imaju najveće financijske udjele u Fondu. Drugih 15 direktora zastupa interesne grupe zemalja članica i posjeduju podjednaku glasačku moć. Izvršni direktori predstavljaju organizaciju MMF u svojim zemljama, te u grupi zemalja koje su ih izabrale za svoje predstavnike. Svi izvršni direktori između sebe izabiru Upravnog direktora.⁷

Treći organ je Upravni direktor (Managing Director). Upravni direktor brine o organizaciji, osoblju, imenovanju osoblja, te o zapošljavanju i otpuštanju. Uz te poslove obavlja i posao predsjednika Izvršnog odbora.

MMF je organiziran na način da djeluje regijski i funkcijski. Organizacijski pokriva pet regija: Afriku, Aziju, Europu, dvije Amerike i Srednji istok. U MMF-u djeluje i deset funkcijskih sektora: administracija, središnja banka, devizni i trgovinski poslovi, vanjski odnosi, fiskalni poslovi, ustroj MMF, pravni poslovi, istraživački poslovi, uprava, računovodstvo i financije. Uz ove organizacijske jedinice, postoji još

---

⁶Vuković, I. (2000) Međunarodna ekonomija i turizam, Dalmatina, Zagreb, str. 215.–223.

⁷Strahinja, D. op. cit., str.182.

sedam specijaliziranih jedinica koje vrše povremene ili visoko specijalizirane poslove.⁸ Politika rada i djelovanje Fonda prezentira se i razrađuje na godišnjim skupovima Fonda.

Ukidanje konvertibilnosti dolara 1971. godine potaklo je potrebu osnivanja Komiteta dvadesetorice (Committee of Twenty), koji su imali zadaću pripremiti prijedloge za preustroj MMF-a. Prijedlog Komiteta bio je stvaranje Vijeća guvernera, koje bi brojilo 20 članova, a imalo bi snagu donošenja odluka o svim tekućim pitanjima djelovanja MMF-a. Vijeće je nazvano Privremeni Komitet Odbora Guvernera (Interim Committee).

Privremeni komitet, kao djelatno tijelo MMF-a, osnovano je 1974. godine, a članovi su mu određeni prema organizacijskom ustroju MMF-a, tj. od grupa zemalja koje biraju i Izvršni odbor MMF-a.

Glede potreba poslovanja i suradnje s zemljama u razvoju osnovan je Komitet za razvoj, kao zajednički ministarski komitet Odbora guvernera Svjetske banke i MMF-a.

MMF ima sve osobine pravne osobe, sklapa poslovne ugovore, stječe ili prodaje svoju pokretnu ili nepokretnu imovinu, te vrši sve druge činidbe, koje odlikuju pravnu osobu. Prilikom upravljanja fondom i donošenja važnih odluka o razvoju i poslovanju Fonda zemlje članice nemaju jednaki broj glasova u upravnim organima Fonda. Broj glasova u djelovanju Fonda ovisi o veličini kapitala, koji je uložila pojedina zemlja članica u Fond. Način glasovanja je uređen na slijedeći način: svaka zemlja članica ima na raspolaganju dvijestotine i pedeset glasova, više jedan glas na svakih sto tisuća specijalnih prava vučenja. Svaki guverner tj. predstavnik jedne zemlje članice, te svaki imenovani izvršni direktor dobiva toliki broj glasova, kolikim brojem glasova raspolaže pojedina članica, koja ga je delegirala u Fond. Svaki izvršni direktor posjeduje onoliki broj glasova, koliko je stekla njegova zemlja u Fondu. Zavisno o na taj način uspostavljenom glasovanju, zemlje članice organizirane su na odgovarajući način.⁹

U vremenu poslije Drugog svjetskog rata djelovanje Fonda nije nailazilo na veće teškoće i sve probleme se relativno lagano rješavalo. Tek sedamdesetih godina pojavili su se znatniji nedostaci u radu Fonda i izbili razni nesporazumi između zemalja članica.

Jednostranim devalvacijama dolara, koju je bez odobrenja drugih članica provela vlada SAD, izazvan je raspad Breton–Woodskog monetarnog sporazuma.

Na taj način narušeni su principi dogovorenog djelovanja Fonda, a glede kojih je i osnovan, te dugo godina uspješno djelovao. Samo zahvaljujući velikoj važnosti, ugledu i uspješnom poslovanju, koju je Fond u međuvremenu stekao, nije se ugasio i raspao. Unatoč raspadu Bretton Woodskog sustava, čiji je i Fond bio jedan od čimbenika, sve svoje funkcije Fond je nastavio uredno izvršavati sukladno novostvorenom monetarnom uređenju.

Tijekom svoga djelovanja MMF je izvršio dvije važne reforme. Prva reforma je izvršena od 1968.–1971. godine, kada je uveden institut specijalnog prava vučenja, donesena je odluka da dolar više nije konvertibilan prema zlatu, te se uvode prilagodljivi devizni tečajevi.

Druga reforma je izvršena 1978. godine, kada je izvršena reforma postojećeg sustava tečajeva, određen način korištenja fondova koje koristi MMF, uspostavljen je novi režim odnosa prema zlatu, te izvršena šesta opća revizija kvota.

---

⁸ Babić M. (1993) Međunarodna ekonomija, III izdanje, Mate, Zagreb, str. 329.–343.

⁹ Ibidem, str. 331.

1.3. Financijsko poslovanje Međunarodnog monetarnog fonda - kvote

Organizacijski ustroj MMF uspostavljen je po ugledu na ustroj kapitalnih gospodarskih poduzeća. MMF je ustrojen kao holding poduzeća u koje zemlje članice uplaćuju svoje uloge -kvote.

Inicijalna financijska sredstva za potrebe svojeg poslovanja Fond je ostvario od zemalja članica putem obveznog učešća - kvota. Visina kvote za pojedinu zemlju utvrđuje se ovisno o njezinoj gospodarskoj snazi i razmjerna je kvotama drugih zemalja članica slične razine razvijenosti. Kasnijim razvojem Fonda, financijska sredstva prikupljana su i na druge načine. No, veličina pristupnih uloga pojedinih zemalja članica nije nikada dolazila u pitanje kao niti njihova prava vezana uz ulog. Prilikom pristupa u Fond, zemlja članica mora uplatiti dvadeset i pet posto u međunarodnim rezervama, a ostatak od sedamdeset i pet posto u nacionalnim sredstvima plaćanja. Količina međunarodnih sredstava bila je prvobitno uplaćivana u zlatu 25 % a nakon 1969. uplata tih sredstava-kvota izražena je u tzv. specijalnim pravima vučenja – SPV.

Slabije razvijenim zemljama odobrena je olakšica, da pristupnu svotu plate u konvertibilnim sredstvima plaćanja. Veličina uplatne svote za pojedine zemlje članice, ovisi o veličini njezina učešća u svjetskoj trgovinskoj razmjeni. U prvoj etapi djelovanja Fonda njegova kapitalna financijska sredstva iznosila su sedam milijardi dolara. Pri kraju 1990. godine Fond je raspolagao s više od devedeset milijardi raznih vrsta financijskog kapitala i više od sto trideset i pet milijardi upisanog kapitala raznog sastava. Ukupna svota pretvorena u američke dolare iznosila je oko sto i osamdeset milijardi dolara.

MMF prikuplja financijska sredstva na više načina:

- 1) uplatom kvota od strane zemalja članica,
- 2) prodajom zlatnih pričuva,
- 3) zaduživanjem kod tzv. "Kluba deseterice"- GAB.

Uz ove načine prikupljanja financijskih sredstava pokušava se sredstva dobiti i putem tržišta kapitala.

1.4. Vrste kreditnih operacija

Veličine uplatnih svota u današnje vrijeme određuju se institutom prava vučenja. Do tog načina poslovanja došlo je nakon odluke Odbora guvernera u skladu s demonetarizacijom zlata prilikom međubankarskog poslovanja nacionalnih banaka. Slijedeći praksu na valutnom tržištu poslovanje Fonda se uskladilo s novim načinom poslovanja 1974 godine.

Glavna je operativna funkcija Fonda, davanje kredita za ostvarivanje stabilnosti nacionalnih platnih bilanci zemalja članica i usklađivanje njihovih financijskih sredstava s potrebama svjetskog valutnog tržišta. Na tablici 1. prikazuju se kreditna sredstva MMF-a za vrijeme od 1984 do 2005. godine.

Za te svrhe Fond odobrava tri vrste kreditnih operacija: a) pravo vučenja – drawing rights, davanje okvirnih kredita - stand by credits, te posebna prava vučenja - special drawing rights.

Pravo vučenja je mogućnost zemalja članica, da u slučaju potrebe za inozemnim sredstvima plaćanja, mogu kupovati potrebna financijska sredstva svojom valutom, ali imaju obvezu svoju valutu otkupiti u za to određenom vremenu. Svota koja se može podignuti na taj način dvostruko je veća od iznosa svote koju je zemlja članica uložila u Fond.

Prilikom pojave raznih teškoća vezanih uz neodgovarajuće stanje nacionalne platne bilance, a nastavno na to pojavljuje se prijetnja mogućnosti devalvacije nacionalne valute, omogućava se zemlji koja je u takvim teškoćama, mogućnost korištenja okvirnog kredita. Upravo radi potrebe korištenja okvirnih kredita među najrazvijenijim zemljama zapada, unutar Međunarodnog monetarnog fonda, osnovana je financijska organizacija "Klub desetorice". "Klub desetorice" osnovan je u Parizu 1960. godine, a čine ga predstavnici deset najrazvijenijih zemalja Zapada. Na taj način gospodarski najrazvijenije zemlje Zapada sakupile su zavidnu količinu kreditnih sredstava za svoje djelovanje prema nerazvijenim zemljama, ovisnim o njihovoj pomoći.

Prilikom uspostave "Kluba desetorice" bilo je zamišljeno da se sakupljena financijska sredstva u veličini od šest milijardi dolara stave na korištenje putem MMF, ali se od toga odustalo, jer su zemlje donatori namjeravali mimo uvida svjetske zajednice utjecati na politički i ekonomski razvoj zemalja kojima pružaju financijske kredite. Na taj način ustalio se način djelovanja, kojim o davanju financijskih kredita odlučuje sam "Klub desetorice". Dogovoreno je da se podignuti okvirni kredit mora namiriti od strane korisnika u roku od tri godine uz odgovarajuće političke ustupke zemlje korisnice kredita.

Tablica 1. Kreditna sredstva MMF-a od 1984 - 2000. godine

u SDR

Godina	fundus sredstava	pozajmice od SAF, TF, ESAF/PRGF	Ukupno
1984	34,936,772,393	2,769,874,900	37,706,647,293
1985	35,194,787,249	2,470,247,948	37,665,035,197
1986	33,334,905,644	2,013,169,931	35,348,075,575
1987	28,751,979,125	1,866,342,930	30,618,322,055
1988	24,750,004,884	1,773,964,293	26,523,969,177
1989	22,315,104,224	2,334,886,562	24,649,990,786
1990	20,731,851,093	2,571,911,617	23,303,762,710
1991	23,378,573,926	3,285,717,796	26,664,291,722
1992	23,967,172,718	3,804,463,796	27,771,636,514
1993	25,196,745,031	3,942,792,899	29,139,537,930
1994	25,611,676,952	4,599,768,498	30,211,445,450
1995	35,929,173,412	5,657,438,528	41,586,611,940
1996	36,127,472,805	5,881,609,752	42,009,082,557
1997	46,559,033,783	6,009,867,422	52,568,901,205
1998	60,451,017,051	6,288,825,925	66,739,842,976
1999	51,061,861,875	6,434,274,362	57,496,136,237
2000	42,990,531,049	6,331,595,468	49,322,126,517
2001	53,477,225,409	6,424,578,684	59,901,804,093
2002	63,601,058,794	6,868,671,012	70,469,729,806
2003	65,032,062,712	6,880,893,268	71,912,955,980
2004	55,373,766,674	6,766,029,353	62,139,796,027
list. 2005	40,670,027,164	6,482,347,272	47,152,374,436

Izvor: Total IMF Credit Outstanding for all members from 1984 to 2005. str.1 of 1.

Posebna prava vučenja kao način djelovanja Fonda počinju se ostvarivati u vidu dodatnih financijskih sredstava pri vrlo složenim međunarodnim gospodarskim prilikama. Mnoge zemlje su tijekom svog razvoja ostvarile potrebu za usklađivanjem narušene međunarodne likvidnosti, a takvih je zemalja u vrijeme osnivanja novog načina kreditiranja bilo mnogo i to većinom nerazvijenih zemalja. Glede toga je na zasjedanju

Odbora guvernera 1967. godine u Rio de Janeiru, donesena odluka, da se emitira devet i pol milijardi posebnih prava vučenja kao pomoć zainteresiranim zemljama članicama. Odluka je postala pravovaljana nakon dvije godine, kada su je dvije trećine zemalja članica prihvatile, te su ostvarile četiri petine glasovnog potencijala Fonda. Odluka je podržana i od strane "Kluba desetorice", a devet i pol milijardi raspoređeno je u roku od tri godine zemljama članicama prema veličini kapitalnog udjela u kapitalu Fonda.

U vremenu od 1979 do 1984. godine podijeljena je svota od dvanaest milijardi sredstava, a svotu je koristilo 141 zemlja članica. što znači da je u tom vremenu odobreno oko dvadeset i jedna milijarda novčanih sredstava Fonda, a to je šest posto ukupnih monetarnih pričuva u svijetu.¹⁰

Sastanak Fonda održan u Kingstonu u Jamaici 1976. godine, potaknuo je, razvio i dodatno usavršio institut, posebnih prava vučenja. Istovremeno je iz sustava međunarodnog financijskog djelovanja u potpunosti odbačen institut zlata kao službenog platežnog sredstva korištenog kroz djelovanje Fonda. Prijašnju odluku o obveznom ulogu od dvadeset i pet posto u zlatu, zamijenilo se novim pravilom o uplati dvadeset i pet posto uloga u uporabljivim valutama. Koje nacionalne valute mogu ostvariti to svojstvo, određuje Fond prilikom svog poslovanja. Odbacivanje instituta zlata kao jedinog i neupitnog platežnog sredstva u međunarodnim razmjedbenim odnosima kao i uspostava posebnih prava vučenja, kao novog načina monetarne međunarodne suradnje, potaknulo je pitanje: što činiti sa zlatnim pologom, koji su dotada uložile u Fond zemlje članice. To pitanje je potaknulo brojne nesporazume između zemalja članica. Dok su brojne zemlje u razvoju tražile da se uloženo zlato proda, a dobivena novčana sredstva podijele među njih i time potakne njihov razvoj, s druge strane razvijene zemlje su tražile da se zlato podijeli na način, kako je i uplaćeno.¹¹

Nakon brojnih dogovora, pitanje zlatnog uloga zemalja članica, riješeno je na način, da je jedna šestina tog zlata prodana, a dobijeni novac podijeljen među zemlje u razvoju, dok je pet šestina vraćeno zemljama, koje su zlato i uplatile u Fond. Zlatni ulog je vraćan u vremenskom razdoblju od četiri godine, od 1976. do 1979. godine. Na taj način su, primjerice, SAD dobile četrdeset i tri tone zlata, a Francuska deset tona zlata itd.¹²

1.5. Razvoj i djelovanje fonda

MMF godinama pokušava uspješno djelovati na rješavanju pitanja dugova zemalja u razvoju i pomagati pri njihovom razrješenju. Tijekom mnogo godina uspješnog djelovanja Fonda, prezentirano je i razvijano više programa, kojima je bio cilj odgovoriti na to pitanje. Najpoznatiji od tih programa bili su Backerov plan, Bradyev plan, Meksički plan. Svi ti programi nisu mogli biti u potpunosti ostvareni glede velikih razlika u gospodarskom razvoju zemalja članica, pa se to pitanje godinama nije rješavalo na opće zadovoljstvo.

Poseban problem čini grupa nerazvijenih zemalja čiji su dugovi prema razvijenim zemljama enormno visoki, a što je još gore u stalnom su rastu i predstavljaju globalnu opasnost od socijalnog sukoba koji se može pretvoriti i u ratne opasnosti, za što već postoje naznake.

---

¹⁰ Sabolović, D. i T. Presečan (1994) Hrvatska u međunarodnoj ekonomiji, čitanka s izborom tekstova, Mikrorad, Zagreb, str. 207.–211.

¹¹ Baban, Lj. i G. Marijanović (1996) Međunarodna ekonomija, Osijek, str. 393.–397.

¹² Mileta V. (1992) ABC, Europske zajednice, Školske novine, Zagreb, str. 110.

Brojne analize i istraživanja kompetentnih svjetskih organizacija, koje djeluju pod okriljem UN iskazuju redne veličine dugova, koji iznose preko tisuću i tristo milijardi američkih dolara i stalna su prepreka daljnjoj uspješnoj međunarodnoj gospodarskoj suradnji. Zemlje dužnici, sve od reda nerazvijene zemlje s, također, nerazvijenom gospodarskim strukturama i u najmanju ruku, za zapadne kulture čudnim društvenim uređenjima u kojima se cijene raznorazne filozofije i običaji, te manje rad i poštovanje čovjeka kao odgovorne i radine jedinice kao i privatne imovine.

Glede toga javlja se pojava, da s jedne strane stoje nerazvijene zemlje koje se žale na nemogućnost otplate svojih dugova, a same ništa ili malo čine da mijenjaju svoje ponašanje i način života. a s druge strane, razvijene zemlje traže naplatu svojih potraživanja i pokušavaju na sve načine mijenjati njihov način djelovanja i ustroja.¹³

Grupama na vlasti u takvim nerazvijenim zemljama u cilju je, dok su na vlasti, podignuti od međunarodne zajednice što više kreditnih sredstava i usmjeriti ih i na svoje privatne račune. Naravno, da su prije toga prilagodili zakonodavne sustave svojih zemalja takvim transakcijama i u većini slučajeva ostaju nekažnjeni ili im je teško dokazati nezakonito djelovanje.

Davatelji financijskih i drugih vrsta kredita to dobro znaju, tako da pri donošenju odluka kojima se odobravaju okvirni krediti zemljama tražiteljima, posebno se rigorozno provjerava njihova mogućnost povrata posuđenih financijskih sredstava, posebice u zadanom roku i u cjelokupnom iznosu. Tom prilikom zahtijevaju se od zemalja tražitelja kredita posebne garancije, često puta i političke usluge ili njihovo odricanje od pojedinih suverenih prava i odluka.

1.6. Postupak dobivanja kreditnih sredstava putem instituta prava vučenja

Institut prava vučenja može koristiti svaka zemlja članica prema potrebi, uz uvjet da unaprijed najavi svoju namjeru, kao i potrebitu visinu financijskih sredstava, koja je određena veličinom njezinoga uloga u Fondu. Svaka druga vrsta kredita mora proći određenu proceduru koja je uspostavljena i određena prilikom odobravanja okvirnih kredita.

Takvim se proceduralnim postupcima želi spriječiti zemlje tražitelje financijskih kredita, da odobrena novčana sredstva ne troše za namjene koje nisu predviđene dogovorom o davanju kredita. Uspostavljena procedura odobravanja i davanja okvirnih kreditnih sredstava, jednaka je za sve zemlje članice i primjenjuje se na isti način za sve. Svaki zahtjev za davanje kredita zemlje članice razmatra posebno za to zadužena grupa vrhunskih stručnih ljudi financijske struke. Stručna grupa vrši sve poslove oko sakupljanja potrebitih obavijesti o zemlji tražiteljici kredita i formulira pitanja, na koja zemlja tražitelj kredita mora dati odgovore.¹⁴

Sva nejasna ili druga pitanja koja izazivaju nesporazume, rješavaju se promptno razgovorima na licu mjesta. Pošto se završe razgovori s zemljom tražiteljem kredita, sačini se izvješće i daje preporuka Fondu za daljnji postupak. Svaka odluka Fonda, bila pozitivna ili negativna, posebno se cijeni i veoma je važna pri djelovanju raznih

---

¹³ Aleksić, M., Unković M. (1978) Međunarodna spoljna politika – spoljnotrgovinski sistem Jugoslavije, Savremena administracija, Beograd, str. 194.–200.

¹⁴ Baban, Lj. i G. Marijanović op. cit., str. 398.

međunarodnih financijskih institucija, primjerice, Svjetske banke ili drugih komercijalnih banaka. Također, i sve druge međunarodne financijske institucije visoke ili niže razine, visoko cijene politiku Fonda, jer znaju da stručnjaci Fonda savjesno rade svoj posao. Tom prigodom treba napomenuti, da i "Klub desetorice" također na sličan način provodi kontrolu financijske podobnosti zemalja tražitelje kredita. Na tablici 2. prikazuju se dodijeljena kreditna sredstva MMF od 1998. do 2005. godine.

Tablica 2. Dodijeljeni krediti MMF po raznim osnovama od 1998 do 2005. godine

u SRD

	Ukupno	glavni djelatni dio	dio sredstava SDR	sredstva trusta
1998	4,556,401,320	4,156,784,058	168,286,357	231,330,905
1999	13,911,646,193	12,630,958,604	586,806,322	693,881,267
2000	27,878,043,742	25,188,465,103	1,301,166,702	1,388,411,937
2001	27,251,570,581	24,638,499,518	1,221,020,763	1,392,050,300
2002	25,592,397,315	23,011,963,983	1,184,662,079	1,395,771,253
2003	24,263,736,105	21,231,033,603	1,048,952,722	1,983,749,780
2004	24,366,361,616	21,176,316,684	856,164,297	2,333,880,635
2005	19,693,170,938	17,342,524,422	363,116,121	1,987,530,395

Izvor: IMF Arrears 1998 to 2005. 1 of 2

Prilikom sklapanja ugovora o odobravanju okvirnih kredita, definiraju se i neki drugi uvjeti, koje zemlja tražitelj kredita mora ispuniti, da bi dobila tražena financijska sredstva. U tu grupu uvjeta spada i provođenje obveznih mjera iz oblasti gospodarske politike, koje zemlja tražitelj mora ispuniti, a koje bi poboljšale njezinu sposobnost ispunjavanja međunarodnih obveza financijske naravi. U situaciji, kada se neka zemlja članica nađe u teškoj gospodarskoj situaciji, a već je iskoristila okvirni kredit, te se sprema podnijeti zahtjev za daljnjim podizanjem kredita, Fond još rigoroznije prati gospodarsko stanje u zemlji tražitelju.

Tijekom postupka za odobravanje financijskih kreditnih aranžmana Fond ne daje informacije o tijeku rada na tom predmetu, no, po završetku pregovora daje se završna odluka u službenom glasilu MMF.

Nakon raspada realsocijalističkog društvenog sustava, zemlje koje su svojevremeno iz protesta napustile MMF, opet su se vratile u njegovo članstvo, a prihvaćene su i zemlje koje ranije nisu bile članice, kao primjerice Kina, čiji je predstavnik, kao pripadnik najmnogoljudnije zemlje svijeta, u Fondu dobio jedno od mjesta izvršnih direktora, tako da sada u Fondu ima sedam stalnih izvršnih direktora. Dugogodišnja je bila namjera i želja vodećih ljudi Fonda, da sve tranzicijske europske države budu uključene u djelovanje Fonda, što je na kraju i ostvareno.

2. REPUBLIKA HRVATSKA I MMF

Republika Hrvatska je kao dio tadašnje zajednice SFRJ, koja je bila i formalni osnivač Fonda, koristila sva prava i obveze MMF-a i sudjelovala putem svojih izabраниh predstavnika na razini bivše države, u radu organa MMF.

Raspadom bivše Jugoslavije, jedna je od država članica MMF i jedan od njezinih osnivača i formalno prestala postojati, te je Odbor izvršnih direktora MMF-a donio odluku kojom se po tom osnovu državu SFRJ briše iz članstva, dok su kao

njezine formalne nasljednice pravno potvrđene šest njezinih bivših republika, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Slovenija, Srbija, te SR Jugoslavija, sastavljena od Srbije i Crne Gore. Odbor poništava članstvo nepostojećoj državi i upućuje sve nasljednice na jednakopravnu mogućnost pristupa MMF-u.

Države slijednice trebaju samostalno ispunjavati sve potrebne zadane uvjete i njihov prijam u MMF- niti po jednoj osnovi nije ovisio o ispunjavanju uvjeta prijama drugih slijednica.

Jedan od obveznih preduvjeta, kojima se određuje pristup pojedine države nasljednice MMF-u je određivanje veličine prijavnih kvota. Odbor ukazuje na potrebu, da nove države nasljednice same između sebe podijele zatečena kvotna financijska sredstva bivše države, a čiju imovinu su organi MMF-a procijenili na način, da bi ona za Hrvatsku iznosila 28,49 posto, Sloveniju 6,49 posto, Bosnu i Hercegovinu 13,2, Makedoniju 5,4 i SR Jugoslaviju 36,52 posto.

Hrvatski udio u zajedničkoj imovini bivše države iznosio bi prema toj procjeni 261,6 milijuna SRD ili preračunato 349 milijuna USD. Istovremeno obveze bivše države, također prema MMF-u, iznosile su oko 40 milijuna USD. Raspodjelom obveza između država nasljednica, na Hrvatsku bi pripalo 9 milijuna USD obveza.

Pristupom MMF-u i korištenjem uspostavljenih režima djelovanja te svjetske financijske institucije, Hrvatskoj se omogućava pristup svjetskom tržištu kapitala, ali u isto vrijeme MMF posjeduje i instrumente kojima se onemogućava neograničeno zaduživanje na svjetskim izvorima financijskih sredstva. Za dobivanje financijskih sredstava, primjerice za obnovu zemlje ili za daljnji gospodarski razvoj, Hrvatska država treba, kao i sve druge članice, pripremiti kvalitetne razvojne programe, koje će svjetske financijske institucije i prihvatiti. Na taj način je Svjetska banke tijekom 2001. godine odobrila Hrvatskoj financijskih sredstava u iznosu od 200 milijuna USD, a Hrvatska vlada trebala je pripremiti i predložiti stručnom organu MMF-a makroekonomski plan razvoja zemlje.

Nakon što je ispunila određene zadane uvjete za punopravni prijam, Republika Hrvatska je i formalno postala punopravna članica MMF s mogućnošću korištenja financijskih sredstava MMF-a što je ostvarila korištenjem odobrenog kredita tijekom 2001 i 2002. godine, kao i narednim godinama.

ZAKLJUČAK

Kada je postalo jasno, da se Drugi svjetski rat bliži kraju, organizacija UN i njezini djelatni organi potaknuli su održavanje jedne svjetske konferencije posvećene organiziranju budućeg svjetskog ekonomskog, posebice financijskog ustroja, kojim bi se određivalo daljnje kretanje svjetskog gospodarskog sustava. Uz podršku i učešće najrazvijenijih zemalja Zapada, konferencija je održana 1944. godine u gradiću Breton Woodsu u USA.

Na tom sastanku dogovoreno je osnivanje i osnove djelovanja nekoliko najvažnijih svjetskih financijskih i gospodarskih organizacija, kao što su Međunarodna banka za obnovu i razvoj – IBRD, Međunarodni monetarni fond - MMF ili IMF. U ovome radu pozornost se poklanja MMF-u i navode relevantni pokazatelji potrebni za razumijevanje osnivanja i djelovanja te institucije.

Tijekom svoga djelovanja MMF je unatoč velikih promjena unutar svjetskog gospodarskog sustava, preživio, ali i doživio nekoliko reformi i drugih manjih izmjena,

no, njegovo djelovanje se nastavilo, jer se pokazao kao vrlo korisna svjetska financijska organizacija. MMF djeluju na principima dobro organiziranog kapitalskog dioničkog društva. Prvobitno su uložna financijska sredstva zemalja članica u MMF ulagana u omjeru 25 posto u zlatu, a 75 posto u nacionalnim valutama, dok se u kasnijem vremenu sustav uloga nešto mijenja. Tražiteljima, koji koriste kredite, veličina kredita odobrava se na principu uložnih kvota.

Pozitivne, ali i negativne odluke rukovoditeljskih i stručnih organa MMF-a u međunarodnom financijskom svijetu postižu veliko štovanje i posebice svaka pozitivna odluka MMF-a otvara vrata gotovo svih svjetskih financijskih institucija i organizacija. To je moguće glede toga, jer organi MMF-a djeluju nepristrano i pošteno, a svaku svoju zadaću odrade visoko profesionalno i u zadanim rokovima.

LITERATURA

1. Aleksić, M., Unković M. (1978) Međunarodna spoljna politika – spoljnotrgovinski sistem Jugoslavije, Savremena administracija, Beograd.
2. Baban, Lj. i G. Marijanović (1996) Međunarodna ekonomija, Osijek.
3. Babić M. (1993) Međunarodna ekonomija, III izdanje, Mate, Zagreb.
4. Brkić, L. (1990) Teorije međunarodne ekonomske integracije, Gordon, Zagreb.
5. Cerić, V. (1959) Leksikon pojmova u međunarodnom transportu i trgovini, Birozavod, Zagreb, 1959.
6. Corsten, H. (1993) Lexikon der Betriebswirtschaftslehre, Oldenbourg Verlag, München – Wien.
7. Mileta V. (1992) ABC, Europske zajednice, Školske novine, Zagreb.
8. Mrkušić, Ž. (1980) Međunarodne financije, Informator, Zagreb.
9. Sabolović, D. i T. Presečan (1994) Hrvatska u međunarodnoj ekonomiji, čitanka s izborom tekstova, Mikrorad, Zagreb.
10. Strahinja, D. (2002) Međunarodna ekonomija, EDT, Rijeka.
11. Vizjak, A. (1997) Hrvatski turizam u europskoj i svjetskoj turističkoj razmjeni, VGPV, Opatija.
12. Vuković, I. (2000) Međunarodna ekonomija i turizam, Dalmatina, Zagreb.